

Toolkit veilig ouder worden

Voorkomen van ouderenmishandeling, financiële uitbuiting en ontspoorde mantelzorg

Lokale Alliantie Arnhem

De Lokale Alliantie Veilig Ouder Worden Arnhem is op 5 oktober 2017 van start gegaan. De alliantie bestaat uit private en publieke deelnemers die hun kennis delen en bundelen rondom het voorkomen van ouderenmishandeling, financiële uitbuiting en ontspoorde mantelzorg.

Deze toolkit is ontwikkeld om ondersteuning te bieden bij de (lokale) uitvoering van de aanpak van ouderenmishandeling. De toolkit bestaat uit drie onderdelen:

1. Informatie
2. Uitvoering
3. Sociale kaart

Contact

Lokale Alliantie Veilig Ouder Worden Arnhem
Moviera, afdeling preventie
(Charlotte Hindriks)
Telefoon: 088 3 744 744
E-mail : preventie@moviera.nl
Website : www.moviera.nl

Inleiding

Dit kennisdocument is ontwikkeld met als doel professionals te ondersteunen om de handelingsbekwaamheid bij het signaleren en aanpakken van ouderenmishandeling te vergroten.

Handelingsverlegenheid kan ontstaan door het ontbreken van kennis en vaardigheden, maar kan ook ontstaan door persoonlijke belemmeringen/attitude bij de professionals.

Analyse van handelingsverlegenheid geeft handvatten om handelingsbekwaamheid te vergroten. Daarom start deze handreiking met informatie over handelingsverlegenheid. Daarna wordt ingezoomd op kennis, attitude en vaardigheden.

In het tweede deel van dit document geven we concrete handvatten rondom het signaleren en bespreken van (een vermoeden van) ouderenmishandeling.

In het laatste deel vindt u een overzicht van organisaties die u kunt raadplegen bij een vermoeden van of vragen rondom ouderenmishandeling in de regio Arnhem.

Inhoudsopgave

1. Informatie over ouderenmishandeling	3	2. Uitvoering: Veilig ouder worden	18
1.1 Van handelingsverlegen naar handelingsbekwaam	3	2.1. Inleiding	18
Wat is ouderenmishandeling	5	2.2 Stappenplan meldcode huiselijk geweld	18
Diverse vormen van ouderenmishandeling	6	2.3 Een vermoeden, hoe nu verder?	20
Risicofactoren	7	2.4 Herken de signalen bij een oudere	20
Privacy en beroepsgeheim	9	2.5 Herken de signalen bij de pleger	21
Juridische mogelijkheden	10	2.6 Ga in gesprek over wat je ziet	23
Financieel misbruik	11	2.7 Mogelijke signalen, specifieke vormen en relevante vragen	23
Veilig Thuis	11	2.8 Dossiervorming bij vermoeden ouderenmishandeling	26
1.2 Attitude	13	3. Sociale kaart regio Arnhem Veilig ouder worden	27
Dilemma's	14		
Ondersteuning	15		
1.3 Vaardigheden	16		
1.4 Meer informatie	16		

1. Informatie over ouderenmishandeling

1.1 Van handelingsverlegen naar handelingsbekwaam

De sleutel tot succes heb je als professional grotendeels zelf in handen

Handelingsverlegenheid, wat is dat?

Handelingsverlegenheid houdt in dat de professional niet handelt of weet te handelen, ondanks dat er zorgen of signalen zijn over de betreffende ouderen. Die 'verlegenheid' ontstaat uit onvermogen om (nog) adequaat te handelen en komt voort uit aarzelingen bij de professional zelf.

De aanpak van ouderenmishandeling vinden wij als professionals vaak heel lastig. Persoonlijke opvattingen kunnen ons belemmeren om door te pakken.

Als je onvoldoende bekend bent met de aanpak kan de angst bestaan om vals te beschuldigen en kun je je machteloos voelen omdat het je boven het hoofd groeit. Ook angst voor represailles van de pleger of de gevolgen voor het slachtoffer kunnen ons parten spelen. Tel daarbij het ongeloof en vragen rondom loyaliteit en neutraliteit op en de dreigende handelingsverlegenheid komt om de hoek kijken.

Van handelingsonbekwaam naar handelingsbekwaam

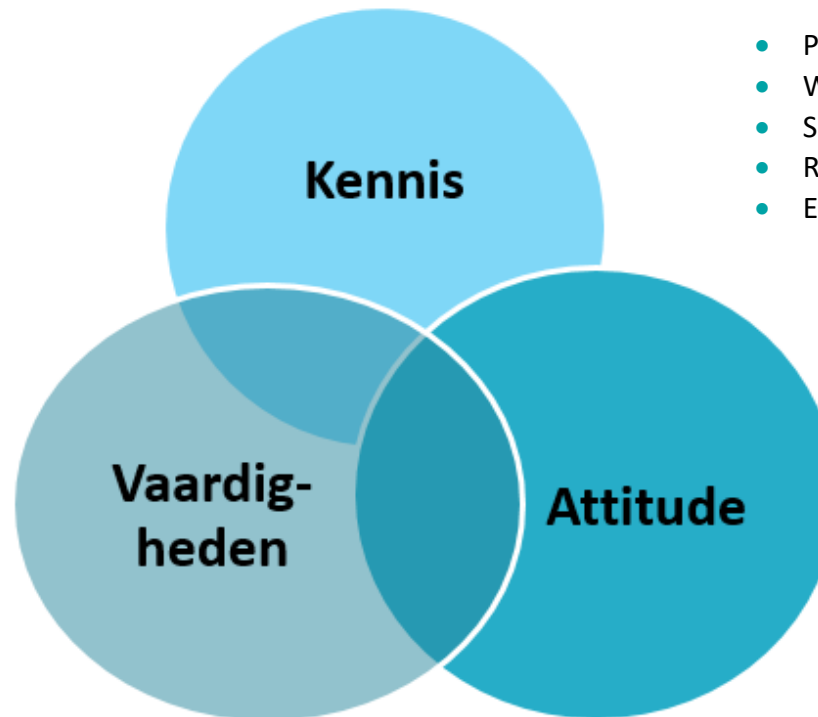
Door je bewust te zijn van jouw mogelijkheden en samen te werken kun je het verschil maken!

Het is als professional belangrijk dat je weet waar je kracht ligt en welke persoonlijke uitdagingen je hebt. Als competente professional in de aanpak van ouderenmishandeling heb je voldoende kennis in huis, ben je vaardig en ben je je bewust van de wijze waarop je je tot het onderwerp verhoudt.

Om te weten of je competent bent, geeft een zelfonderzoek inzicht. Vragen die hierbij helpend kunnen zijn: hoe is het voor mij, hoe openbaart het zich en wat zijn de oorzaken (kennis, attitude en vaardigheden); wat zijn de gevolgen en welke handvatten en/of instrumenten heb ik beschikbaar om het verschil te maken?

Doe dit niet alleen, maar betrek anderen hierbij. Intervisie en supervisie kunnen jou helpen om je zelfinzicht te vergroten en je in staat te stellen om vervolgens bewust te gaan doen.

Handelingsverlegenheid analyseren

KENNIS

- Problematiek
- Wet en regelgeving
- Signalen
- Riscofactoren
- Etc.

VAARDIGHEDEN

- Kun je het gesprek voeren?
- Kun je de veiligheid inschatten?
- Omgang met de doelgroep.

ATTITUDE

- Eigen (voor)oordelen
- Angst en machteloosheid
- Zelf geweld meemaakt
- Persoonlijke opvattingen

Bron: Frankenhuizen, M (juli 2018) kenniscafé ouderen in veilige handen *Nieuwsbrief huiselijk geweld en kindermishandeling* Geraadpleegd op 16 augustus 2018 p 4-5

Wat is ouderenmishandeling?

Het ontbreken van kennis kan een oorzaak zijn van handelingsverlegenheid bij ouderenmishandeling.

Een aantal onderwerpen worden in deze handleiding toegelicht en vervolgens kun je doorklikken naar meer informatie.

Omvang ouderenmishandeling

Uit onderzoek door Regioplan blijkt dat 1 op de 20 ouderen ooit te maken heeft gehad met ouderenmishandeling en dat jaarlijks 1 op de 50 slachtoffer wordt van ouderenmishandeling.

Financiële uitbuiting, psychische en fysieke mishandeling komt het meeste voor.

Definitie ouderenmishandeling

uit 'ouderen in veilige handen 2011' ministerie VWS

Ouderenmishandeling is al het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt, en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid.

Ouderenmishandeling kan moedwillig zijn en dat wordt **opzettelijke mishandeling** genoemd. Bij opzettelijke mishandeling weten de plegers heel goed wat ze doen. Ze handelen vanuit eigen belang, onverschilligheid of uit woede of wraak.

Soms wortelt ouderenmishandeling in een lange traditie van familiegeweld en -conflicten. Mishandeling van een zorgafhankelijke oudere is echter dikwijls het gevolg van overbelasting, onkunde of onwetendheid van een mantelzorger. Dat wordt **ontspoorde mantelzorg** genoemd. Er hoeft dan geen sprake te zijn van opzet. De verzorgers beseffen niet dat ze te ver gaan. Hun acties komen voort uit onmacht en zijn eigenlijk een noodkreet.

We onderscheiden vijf vormen van ouderenmishandeling, namelijk verwaarlozing, psychische mishandeling, fysieke mishandeling, financiële uitbuiting en seksuele misbruik.

Bronnen:
LPBO (2016) Factsheet ouderenmishandeling –algemeen: Movisie
Aard en omvang ouderenmishandeling. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) 2018

Diverse vormen van ouderenmishandeling

Verwaarlozing

Het nalaten van zorg, ondersteuning, aandacht en/of genegenheid waardoor er niet wordt voorzien in een belangrijke (levens-) behoefte wat nadelige gevolgen met zich meebrengt voor de oudere.

Bijvoorbeeld: Zowel fysieke verwaarlozing, zoals het onthouden van voeding, lichamelijke verzorging of toegang tot medische zorg, als affectieve verwaarlozing, zoals geen aandacht geven aan de zorgafhankelijke oudere.

Daarnaast kan men ook denken aan het onthouden van financiële middelen zoals zakgeld of geld voor niet verzekerde zorg.

Financieel misbruik

Het ongepast gebruik van financiële of materiele middelen van de oudere.

Zoals diefstal, veranderen van het testament, ongewenste bemoeienis met geldzaken, verduisteren van geld of goederen, vernielen van eigendommen, zonder toestemming verkopen van goederen, onbevoegd gebruik maken van iemands pinpas of creditcard, misbruik PGB.

Zie voor meer informatie de factsheets.

Psychische mishandeling

Elke handeling die al dan niet opzettelijk wordt uitgevoerd en die geestelijk en/of emotioneel kwetsend is voor de ander.

Bijvoorbeeld: herhaaldelijk uitschelden, kleineren, beledigen of structureel negeren of uitsluiten van de oudere, schending van rechten, zoals privacy en bewegingsvrijheid. Bij uitsluiting kan men denken aan discrimineren op grond van een ziekte, verstandelijke beperking, seksuele voorkeur of leeftijd.

Lichamelijke mishandeling

Elke fysieke interactie waarbij ernstige schade wordt toegebracht of dreigt te worden berokkend in de vorm van fysiek letsel.

Bijvoorbeeld: Slaan, duwen, schoppen, gooien met voorwerpen (naar slachtoffer) of hardhandig beetpakken waardoor lichamenlijk letsel wordt veroorzaakt. Ook bedreigen of letsel toebrengen met een steek- of vuurwapen of een voorwerp vallen hieronder.

Seksueel misbruik

Alle gebeurtenissen waarbij personen tegen hun wil geconfronteerd worden met seksuele of seksueel geladen handelingen en waarbij de ongelijke machtsverhouding tussen de betrokkenen en/of de machtsongelijkheid tussen de seksen een rol speelt.

Bijvoorbeeld: Verbale of fysieke grensoverschrijding, zoals ongewenste seksuele handelingen met of in het bijzijn van de oudere.

Risicofactoren

Vanuit het slachtoffer

De resultaten van studies laten zien dat slachtoffers vergeleken met niet-slachtoffers:

- vaker moeilijkheden op financieel gebied hebben
- meer gezondheidsklachten ervaren/hebben, geheugenproblematiek
- minder zelfredzaam zijn en meer behoefte aan formele hulp hebben
- minder participeren en eenzaam zijn (sociaal netwerk missen)
- vaker eerder (voor 65 jaar) slachtoffer van mishandeling zijn
- een lagere levenstevredenheid hebben
- meer stressvolle levensgebeurtenissen (exclusief mishandeling) hebben meegemaakt
- meer psychische klachten zoals depressie-en stressklachten ervaren.

Vanuit ontspoorde mantelzorg

Mantelzorg ontstaat door een ongelijke situatie tussen partners. Zij zijn niet meer gelijkwaardig. De mantelzorger neemt alle taken op zich en moet denken voor twee mensen.

De mantelzorger moet steeds meer beslissingen nemen voor diegene met dementie of een andere chronische ziekte en kan niet meer overleggen.

Hetzelfde geldt voor kinderen die mantelzorger zijn. Vroeger bepaalde vader en moeder wat er gebeurd. Nu moeten de kinderen dat gaan doen voor hun eigen ouders. De omgekeerde wereld! Mantelzorg kan ontsporen door overbelasting van de mantelzorger, omdat hij/zij de zorg niet uit handen kan of wil geven. Hierdoor krijgt degene met dementie of een andere chronische ziekte niet de juiste (professionele) zorg. Bijvoorbeeld degene niet naar de dagopvang laten gaan of thuiszorg afwijzen, omdat de mantelzorger geen 'vreemden' in huis wil toelaten.

Mantelzorg is vrijwillige zorg, meestal verleend door een naaste, vaak uit liefde en genegenheid. Hoe goed de bedoelingen ook zijn, als mantelzorgers de zorg voor hun naaste niet meer aan kunnen, lopen ze het risico om te ontsporen in gedrag dat ze zelf liever niet zouden willen vertonen.

Mantelzorgers vinden het vaak moeilijk hun partner los te laten. Hierdoor woont degene met dementie vaak te lang thuis met onvoldoende (o.a. professionele) hulp.

De mantelzorger gaat de deuren op slot doen, degene met dementie wil rond lopen maar wordt tegen gehouden. Er ontstaan gevaarlijke situaties, doordat het huis niet optimaal aangepast kan worden.

Er ontstaan irritaties doordat de mantelzorger steeds gaat corrigeren wat degene met dementie wel en niet mag.

Conclusie

Belangrijk is om een diagnose te stellen, het netwerk in kaart te brengen en de juiste (professionele) hulp in te schakelen. Ga in gesprek met de mantelzorger en partner over de toekomst. Wat als men wilsonbekwaam wordt? Wie wordt mentor en wie bewindvoerder? Laat mantelzorger en partner een levenstestament opmaken bij de notaris. Juist mensen met dementie zijn een makkelijke 'prooi' voor financiële uitbuiting.

Meer informatie over ontspoorde mantelzorg

Klik hier voor de [Handreiking Mantelzorg aan ouderen: Aandacht voor de goede balans.](#)

Privacy en beroepsgeheim

De algemene verordening gegevensbescherming (AVG) en het beroepsgeheim kan de aanpak van ouderenmishandeling soms belemmeren.

Professionals weten vaak niet wanneer zij wel of niet informatie mogen delen met andere professionals en wanneer zij zonder toestemming of medeweten van de oudere of familie advies mogen inwinnen of een melding mogen/moeten doen bij Veilig Thuis. De wetgeving geeft vaak meer mogelijkheden dan professionals vooraf denken. Daarom is kennis van privacy en beroepsgeheim in het kader van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling belangrijk.

Hieronder volgt een samenvatting in het kader van de aanpak ouderenmishandeling.

Wat is het beroepsgeheim

Alle professionals hebben een beroepsgeheim. Dit betekent dat u als regel toestemming nodig heeft van de oudere, familie en/of wettelijk vertegenwoordigers om informatie over de oudere aan anderen te geven of extern overleg over hem/haar te voeren. Het beroepsgeheim is voor medisch hulpverleners vastgelegd in de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg en in de Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst. Ook maatschappelijk werkers, psychologen, pedagogen en onderwijskundigen kennen beroeps- en gedragscodes waarin hun beroepsgeheim is vastgelegd.

Aan wie vraagt u toestemming:

Bij volwassene/oudere	Bij de oudere zelf
Bij volwassene/oudere met een ondercuratelestelling	Aan de volwassene/oudere en curator voor (o.a.) behandeling en begeleiding
Bij volwassene/oudere met een onderbewindstelling	Aan de volwassene/oudere zelf en aan de bewindvoerder voor de goederen/financiën die onder bewind staan.

Bron: Sie, N (2018) Trainingshandleiding voor trainers: Theorie voor trainers
Trainershuiselijkgeweld.nl p. 159

Informatie delen zonder toestemming

Wanneer mag u zonder toestemming van de oudere of wettelijk vertegenwoordiger informatie delen met andere professionals?

In principe moet u altijd toestemming krijgen van de oudere of wettelijk vertegenwoordiger om informatie aan derden te geven. Ook het doel van informatie delen moet voor hen duidelijk zijn. Bij vermoedens van ouderenmishandeling/huiselijk geweld mag u hiervan afwijken. Het belang van de veiligheid van de oudere is dan groter dan het belang van privacy.

Professionals hebben een wettelijk meldrecht bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling bij Veilig Thuis. Dit staat in de Wet maatschappelijke ondersteuning, artikel 5.2.6. Hier hoeft u geen toestemming te krijgen van de oudere of wettelijk vertegenwoordiger.

Dit wettelijk meldrecht geeft professionals ook het recht om informatie te geven aan Veilig Thuis als daar in het kader van een onderzoek om wordt gevraagd. Ook dit kan zo nodig zonder toestemming van de oudere of wettelijk vertegenwoordigers. In belang van de vertrouwensrelatie met de oudere of wettelijk vertegenwoordiger is het wel passend om transparant te zijn over uw beslissingen.

Meer informatie

Er is een wegwijzer opgesteld die meer duidelijkheid geeft over het beroepsgeheim en wanneer u nu wel en niet informatie mag uitwisselen als je samenwerkt met politie, de woningcorporatie, de gemeente en het onderwijs.

Juridische mogelijkheden

Wettelijke beschermingsmaatregelen

Er zijn drie wettelijke beschermingsmaatregelen: **mentorschap**, **onderbewindstelling en curatele**. Deze maatregelen maken het mogelijk dat iemand anders de persoonlijk / medische of materiële belangen van een oudere kan behartigen. Bewind of curatele kunnen financiële uitbuiting voorkomen en stoppen.

Een verzoek tot mentorschap, onderbewindstelling of ondercuratelestelling wordt gedaan bij de kantonrechter van de rechtbank in het rechtsgebied (arrondissement) waar degene woont, voor wie de beschermingsmaatregel wordt aangevraagd. Ook een wijzigingsverzoek wordt in datzelfde rechtsgebied gedaan.

De volgende personen of instellingen kunnen curatele, bewind of mentorschap aanvragen of wijzigen:

- De betrokkene zelf
- De partner van de betrokkene
- Familieleden van de betrokkenen tot in de 4e graad. Dit zijn ouders, grootouders, kinderen, kleinkinderen, broers, zussen, ooms, tantes, neven en nichten
- De curator, beschermingsbewindvoerder of mentor
- De officier van Justitie. Dit kan alleen in uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld omdat er geen familie meer is
- De instelling die de betrokkene verzorgt of begeleidt.

Bron: Sie, N (2018) Trainingshandleiding voor trainers: Theorie voor trainers
Trainershuiselijkgeweld.nl p. 161

Financieel misbruik

Financieel misbruik wordt tijdens leven van de oudere of na overlijden van de oudere geconstateerd. Betrokkenen kunnen ook juridisch advies en ondersteuning vragen bij een advocaat of juridisch adviseur.

Ook kan een aangifte bij de politie worden gedaan. Een zaak kan strafrechtelijk worden vervolgd of er kan sprake zijn van onrechtmatig omtrekken van vermogen of misbruik van een volmacht.

Financieel misbruik is vaak lastig te bewijzen en daarom zijn deze juridische mogelijkheden niet altijd succesvol in te zetten. Wilt u meer weten over juridische mogelijkheden vraag dan advies bij Veilig Thuis.

Veilig Thuis werkt nauw samen met de financiële regisseurs bij de politie en kunnen uw adviseren over advocaten die deskundig zijn op dit gebied.

Veilig Thuis

Veilig Thuis is er voor advies en hulp bij ouderenmishandeling. De medewerkers van Veilig Thuis Gelderland Midden hebben veel ervaring met de aanpak van ouderenmishandeling.

Zij vinden dat iedereen recht heeft op een veilig thuis en hebben oog voor alle gezinsleden. Samen met de betrokkenen bekijken zij wat nodig is om het geweld te stoppen.

Veilig Thuis kunt u ondersteunen bij het voorbereiden van een gesprek en maken een inschatting van de veiligheid.

Kort filmpje over de meldcode

[Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld 2020 2021 - YouTube](#)

MELDCODE
KINDERMISHANDELING
HUISELIJK GEWELD

1.2 Attitude

Geweld bespreekbaar maken roept bij veel mensen angst en stress op. Een reactie op angst is vaak 'bevriezen, vechten of vluchten'.

Het gevolg is dat professionals soms niets doen of soms juist te snel handelen. Het is belangrijk om bewust te zijn van uw eigen reactie. Iedereen kent handelingsverlegenheid en dat is normaal.

Praat er over met uw collega's of vraag advies bij Veilig Thuis.

Handelen bij ouderenmishandeling vraagt een gedragsverandering en deze begint bij uzelf.

Deze afbeelding staat voor de professional die vanuit het hart betrokken zijn bij de oudere, maar in het werken met de meldcode op verschillende terreinen dilemma's kunnen ervaren die het signaleren en aanpakken van ouderenmishandeling kunnen belemmeren.

Dilemma's

Wanneer u een onderbuikgevoel hebt en zorgen maakt over de situatie, dan kunnen dilemma's, twijfels of weerstanden een rol gaan spelen waardoor uw signalerende taak wordt belemmerd. De kunst is om hiervan bewust te zijn en er mee om te leren gaan. Dilemma's kunnen op verschillende gebieden spelen.

Persoonlijke dilemma's

Een persoonlijk dilemma gaat over de waarden en normen van de professional in verhouding tot de situatie.

Bijvoorbeeld: "Wie ben ik om te zeggen dat mensen niet zo met elkaar mogen omgaan?" "Zulke aardige mensen en/of mantelzorgers zullen zo iets toch niet doen?"

Organisatorische dilemma's

Een organisatorisch dilemma gaat over de mogelijkheid die u krijgt binnen de organisatie om uw verantwoordelijkheden en taken uit te voeren. Wanneer de mogelijkheden bijvoorbeeld niet toereikend zijn, ontstaat een dilemma.

Bijvoorbeeld: De organisatie vindt dat uw taak vooral ligt op het verzorgende vlak en niet op de psychische gezondheid van ouderen.

Culturele of godsdienstige dilemma's

Een cultureel of godsdienstig dilemma gaat over de mogelijke verschillen in waarden en normen tussen mensen.

Bijvoorbeeld: "Ik moet het hoofd van het gezin respecteren, maar tegelijkertijd keur ik zijn gedrag af." "Mag of moet ik rekening houden met andere opvattingen in andere (gezins-) culturen?"

Dilemma's bij ouderen

Ouderen schamen zich en zullen daarom niet snel uit eigen initiatief hulp vragen.

Daarnaast speelt loyaliteit en afhankelijkheid van de pleger, die ook vaak een behulpzame mantelzorger is, een grote rol.

Veel ouderen hebben een klein netwerk en hierdoor zijn de contacten met mantelzorgers en andere familieleden erg belangrijk. Ouderen zijn bang om deze contacten te verliezen als zij hulp inroepen of over het geweld gaan praten.

Tip: Vertrouwensband opbouwen

Neem tijd om een vertrouwensband met de oudere op te bouwen en probeer niet direct aan te sturen op een oplossing.

Maak zorgen bespreekbaar en geef informatie over de mogelijkheden waarbij het contact tussen de oudere en familie in stand kan blijven.

Bespreek met collega's en eventueel Veilig Thuis de mogelijkheden om hulp in te schakelen.

Maak hierin een zorgvuldige afweging in het wel of niet ingrijpen als een oudere dat niet wenst.

Bronnen:

Sie, N (2018) Trainingshandleiding voor trainers: Theorie voor trainers Trainershuiselijkgeweld.nl p. 103

Leden, van der P (april 2018) aanpak handelingsverlegenheid bij ouderenmishandeling *nieuwsbrief huiselijk geweld en kindermishandeling* Geraadpleegd op 18 augustus 2018 p 4-5

Dilemma's bij professionals

Ouderen hebben regie op eigen leven. Ook zijn ouderen volwassen mensen, die zelf bepalen wat zij wel en niet willen. Maar professionals merken dat veel ouderen ook kwetsbaar zijn en daar maken anderen gebruik van.

Bij ouderen kunnen hulpverleners niet snel genoeg of tijdig ingrijpen. Zij ervaren vaak wel een onderbuik gevoel en zien concrete signalen, maar vinden het vaak lastig om deze signalen bespreekbaar te maken.

Als zij deze signalen bespreekbaar maken, wensen ouderen vaak geen hulp.

Professionals zijn bang om de vertrouwensband te schaden als zij ongewenst hulp inroepen of informatie delen.

Wat kun je dan doen?

Tip: neem de tijd om een goede analyse van de situatie te maken.

In deze analyse is het van belang om een goede inschatting te maken van de veiligheid en de al of niet wilsbekwaamheid van de oudere.

Daarnaast is belangrijk om de dilemma's bij de oudere zelf in kaart te brengen.

Welk dilemma weegt er dan het zwaarst? Betrek bij deze analyse collega's, Veilig Thuis en eventueel andere samenwerkingspartners zoals de huisarts en het wijkteam.

Als de veiligheid van de oudere niet in het geding is of een ander dilemma weegt zwaarder, dan kan het voorkomen dat er geen hulp georganiseerd kan worden.

Maak dan afspraken over wie de oudere blijft monitoren.

Ondersteuning

Steeds meer professionals werken met de methode "omgaan met ethische dilemma's" ofwel Moreel Beraad.

Dilemma's die professionals ervaren bij een praktijksituatie wordt aan de hand van een stappenplan in een team besproken. Het team neemt een weloverwogen besluit.

U en/of uw collega's kunnen advies vragen bij het Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE). <https://www.cce.nl/>

Kirsten Regtop, (oud) maatschappelijk werker bij Veilig Thuis Noord en Oost Gelderland heeft blogs geschreven over handelingsverlegenheid. <https://kirstenregtop.com/over-mij/>

1.3 Vaardigheden

Handelingsverlegenheid kan ontstaan doordat u en/of uw team het lastig vinden om vermoedens van ouderenmishandeling met betrokkenden te bespreken en hulp te bieden.

Bijvoorbeeld omdat u het lastig vindt een gesprek hierover te voeren met de oudere en familieleden.

Weet u welke vragen u kunt stellen en hoe maakt u een inschatting van de veiligheid?

Ook is omgaan met mensen met dementie, mantelzorgers, kwetsbaren mensen met complexe problematiek zoals; psychiatrische problemen en verslaving vaak niet vanzelfsprekend. De vaardigheden om het gesprek over geweld aan te gaan en het inschatten van veiligheid kunt u leren.

Trainingen aanpak ouderenmishandeling en ontspoorde mantelzorg.

Er zijn diverse organisaties die trainingen aanbieden. Van het signaleren tot het bespreekbaar maken van ouderenmishandeling. In de provincie Gelderland zijn dat bijvoorbeeld; MVT, Spectrum en Moviera.

Voor meer informatie zie sociale kaart.

1.4 Meer informatie

E-learning/ online training

- [Signaleren van ouderenmishandeling herkennen](#)
Movisie
- [Online training voor vrijwilligers: Veilig ouder worden](#)
Movisie

Factsheets

- [Factsheet ontspoorde mantelzorg](#)
Movisie
- [Factsheet ouderenmishandeling algemene informatie:](#)
Movisie
- [Factsheet financieel misbruik:](#)
Movisie
- [Signaalkaart ontspoorde mantelzorg:](#)
Movisie
- [Signaalkaart ouderenmishandeling:](#)
Veilig Thuis
- [Herken financiële uitbuiting ouderen:](#)
Aanpak ouderenmishandeling

Scholing en training:

- www.moviera.nl
- www.eigenreijs.nl

Literatuur

- Oud Leed, Theo Royers en Maria van Bavel
- Ouderenmishandeling, Gerda Krediet
- Ouderenmishandeling komt in de beste families voor, Hetty Termeer

Radio en TV

- [Veilig Financieel Ouder Worden Gelderland-Zuid](#)
- [Ouderenmishandeling je ziet het pas als je het gelooft](#)
- [Zembla ouderenmishandeling](#)
- [Meldpunt \(MAX\) wanneer de mantelzorg ontspoord](#)
- [Hr vd Tak ontspoorde \(mantel\)zorg](#)
- [Ouderenmishandeling \(Omroep Gelderland\)](#)
- [Ouderenmishandeling \(mentorschap West-Brabant\)](#)
- <https://www.nporadio1.nl/consument/15316-hoe-kunnen-mantelzorgers-hun-belasting-verminderen>
- Podcast aflevering over het verminderen van angst van onze onder- en over functionerende medemens
<https://brenebrown.com/unlockingus/>

2. Uitvoering: Veilig ouder worden

Voorkomen van ouderenmishandeling, financiële uitbuiting en ontspoorde mantelzorg

2.1. Inleiding

Dit document is ontwikkeld met als doel professionals te ondersteunen om de handelingsbekwaamheid bij het signalen en aanpakken van ouderenmishandeling te vergroten.

2.2 Stappenplan meldcode huiselijk geweld

De meldcode voor huiselijk geweld helpt professionals goed te reageren bij signalen van ouderenmishandeling. De meldcode bestaat uit de volgende stappen:

- In kaart brengen van de signalen
- Collegiale toetsing
- Gesprek met oudere en/of familieleden
- Wegen van het geweld
- Beslissen melden of hulp organiseren:
 - ✓ Beslissen aan de hand van een afwegingskader
 - ✓ Afweging 1: is melden noodzakelijk
 - ✓ Afweging 2: is hulpverlening ook mogelijk

Stappenplan

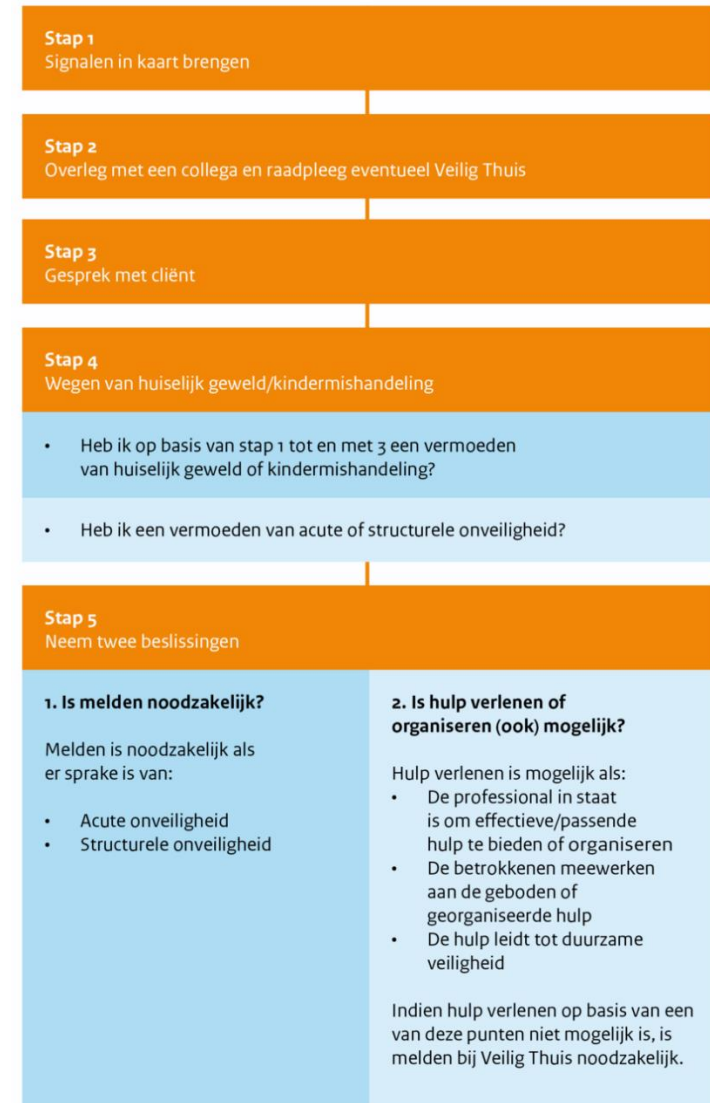
Dit stappenplan is onderdeel van de meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld (2019). In deze meldcode vindt u ook de bijbehorende toelichting op dit stappenplan. Dit is de algemene meldcode: voor iedere beroepsgroep ziet de meldcode er weer iets anders uit.

Wilt u weten welke meldcode specifiek voor uw beroepsgroep is? Kijk dan op [Toolkit meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

Conflict van plichten bij vermoeden ouderenmishandeling?

Vraag aan een collega, een vertrouwensarts van Veilig Thuis (conform de Meldcode) en/of een jurist van de instelling om (geanonimiseerd) mee te denken hoe te handelen bij een conflict van plichten in geval van vermoeden van ouderenmishandeling.

Figuur 1: Stappenplan verbeterde meldcode

2.3 Een vermoeden, hoe nu verder?

Bij een vermoeden van ouderenmishandeling is het van belang kennis te hebben van aanwijzingen voor alle vormen van ouderenmishandeling.

- Welke signalen en vragen zijn van belang bij de diagnostiek bij een vermoeden van ouderenmishandeling?
- Welke letsels gerelateerde kenmerken bij ouderen zijn geassocieerd met toegebracht letsels?
- Wat is de handelwijze bij beoordeling en verslaglegging van letsels bij een vermoeden van ouderenmishandeling?

2.4 Herken de signalen bij een oudere

Ouderen moeten zich veilig voelen en veilig zijn. Toch heeft 1 op de 20 ouderen te maken met mishandeling. Waarschijnlijk denk je daarbij direct aan blauwe plekken, maar wist je dat bijvoorbeeld financieel misbruik, verwaarlozing en verbaal geweld ook onder mishandeling vallen?

Check de (algemene) signalen in onderstaande lijst en weet hoe ouderenmishandeling eruit kan zien.

Herken je 1 of meer signalen? Dat betekent niet direct dat er sprake is van mishandeling. Je kunt er bijvoorbeeld op letten of bepaald gedrag langere tijd achter elkaar voorkomt. Of juist zien dat de oudere erg is veranderd.

Om beter overzicht te krijgen van de situatie, helpt het om de signalen in je mobiel of agenda op een rijtje te zetten.

Hoe ziet de oudere eruit?

- Is versuft of lusteloos (door verkeerd medicijngebruik).
- Heeft (onverzorgde) wonden, bijvoorbeeld door te veel op bed liggen.
- Heeft (plotseling) een slechte hygiëne, zoals vieze haren of een onverzorgd gebit.
- Ziet er moe uit, valt af of is lang ziek.
- Is ondervoed en heeft vaak honger of valt flauw.
- Is uitgedroogd, heeft veel dorst en hoofdpijn, plast weinig.
- Heeft blauwe plekken, schrammen, striemen of littekens.

Hoe gaat de oudere om met anderen?

- Is bang voor bepaalde plekken of mensen.
- Wil niet meer aangeraakt worden.
- Kijkt weg bij oogcontact.

In welke situatie komt de oudere terecht?

- Heeft de deur vaak op slot.
- Heeft onverklaarbare schulden of een huurachterstand.
- Kan geldopnames niet verklaren.
- Raakt waardevolle spullen uit huis kwijt.
- Verandert zijn of haar testament ineens.
- Het is lastig om hem of haar alleen te spreken.

“Als iemand zijn testament verandert, betekent dat natuurlijk niet altijd dat er sprake is van financieel misbruik”.

Hoe is het gedrag van de oudere veranderd?

- Kan zich slechter dan anders op een taak of gesprek focussen.
- Is zonder duidelijke oorzaak bang, boos, verward of depressief.
- Is (plotseling) overdreven druk of juist overdreven rustig.
- Vindt zichzelf niets waard en zegt negatieve dingen over zichzelf of anderen.
- Doet alsof er niks bijzonders aan de hand is.

2.5 Herken de signalen bij de pleger

Ouderenmishandeling gaat niet altijd om kwade wil. Soms wordt de zorg over de oudere iemand teveel. Of deze persoon weet niet goed hoe je met de situatie om kunt gaan. Daardoor kunnen goede bedoelingen langzaam omslaan in verwaarlozing of mishandeling. Maar ook financieel misbruik van ouderen komt veel voor.

Check de signalen in onderstaande lijst en weet hoe ouderenmishandeling eruit kan zien.

Herken je 1 of meer signalen? Dat betekent niet direct dat er sprake is van mishandeling. Je kunt er bijvoorbeeld op letten of bepaald gedrag langere tijd achter elkaar voorkomt. Of juist zien dat de pleger ineens niet lekker in zijn of haar vel zit. Om beter overzicht te krijgen van de situatie, helpt het om de signalen in je mobiel of agenda op een rijtje te zetten.

Hoe gaat de pleger om met gevoelens van de oudere?

- Negeert de oudere of troost de oudere niet.
- Bedreigt de oudere
- Scheldt of schreeuwt tegen de oudere
- Vernedert de oudere of behandelt de oudere als een klein kind.
- Houdt de oudere zo veel mogelijk thuis of stuurt bezoek weg
- Betreft de oudere niet bij beslissingen die over het leven van de oudere gaan.

Hoe behandelt de pleger de oudere lichamelijk?

- Verwaarloost de oudere.
- Houdt de oudere rustig met (de verkeerde dosis) medicijnen.
- Raakt de oudere op een ruwe manier aan.
- Slaapt, schopt of duwt de oudere.
- Sluit de oudere op.

“Schreeuwen of schelden betekent natuurlijk niet dat er direct sprake is van mishandeling”.

Hoe gaat de pleger met eigendommen van de oudere om?

- Houdt (financiële) post aan de oudere voor zichzelf.
- Heeft veel belangstelling voor eigendommen van de oudere.
- Wil niet praten over de financiële situatie van de oudere.
- Steelt eigendommen van de oudere.
- Wil betaald worden voor de hulp aan de oudere.

Hoe gaat de pleger met anderen om?

- Houdt dokters of andere verzorgers bij de oudere uit de buurt.
- Gaat tegen de adviezen van dokters of andere verzorgers in.
- Gaat steeds naar andere dokters en ziekenhuizen.
- Zegt nee tegen medische of geestelijke hulp voor de oudere.

Hoe zit de pleger in z'n vel?

- Zegt dat hij of zij de zorg voor de oudere niet aankan
- Klaagt over de oudere
- Ziet er vermoeid uit
- Klaagt over slechte slaap, hoofdpijn of stress
- Doet alsof het hem of haar niet uitmaakt hoe het met de oudere gaat
- Zegt negatieve dingen over zichzelf, anderen of de wereld

“Als iemand veel klaagt over de oudere betekent dat natuurlijk niet altijd dat er sprake is van mishandeling”.

2.6 Ga in gesprek over wat je ziet

Maak je je zorgen om een oudere?

Blijf er niet mee rondlopen. Misschien is er niets aan de hand, maar wat als je zorgen terecht zijn? Dan kun jij een belangrijke rol spelen in het leven van de oudere.

Simpelweg praten met andere omstanders, de oudere of de persoon van wie je denkt dat die de oudere niet goed behandelt, kan al een belangrijke stap zijn.

Meer informatie op www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl

2.7 Mogelijke signalen, specifieke vormen en relevante vragen

Mogelijke signalen lichamelijke mishandeling

- Onvoldoende verklaarbare fracturen, bloedingstoringen en andere verwondingen bijvoorbeeld door inconsistentie of discrepanties in het verhaal door patiënt of (informele) zorgverlener
- Het tijdsverschil tussen het ontstaan van het letsel en het zoeken naar hulp
- Herhaaldelijke bezoeken aan de spoedeisende hulp
- Herhaaldelijk (verhaal van) vallen

Mogelijke relevante vragen lichamelijke mishandeling

- Voelt u zich veilig?
- Heeft iemand u weleens geslagen/geschopt of proberen te slaan/te schoppen?
- Heeft iemand u weleens geknepen, gekrabd of aan de haren getrokken?
- Heeft iemand u weleens geduwd of vastgegrepen?
- Heeft iemand weleens iets naar u gegoooid?
- Heeft iemand u weleens bedreigd/beschadigd met een mes of pistool?

Mogelijke signalen seksueel misbruik

- Bloeduitstortingen rond de borsten, buik of genitaal gebied
- Onverklaarde seksueel overdraagbare aandoeningen of genitale infecties Onverklaard vaginaal of anaal bloedverlies Pijn bij lopen en zitten
- Gescheurd, bevekt of bebloed ondergoed Recidiverende urineweginfecties
- Erge onrust bij aan- en uitkleden Veelvuldig seksueel getinte opmerkingen maken.

Mogelijke relevante vragen seksueel misbruik

- Heeft iemand ongepaste of beledigende opmerkingen naar u gemaakt?
- Heeft iemand u (intiem/op seksueel getinte wijze) aangeraakt zonder uw toestemming of moest u iemand (intiem/op seksueel getinte wijze) aanraken zonder uw toestemming?
- Heeft iemand u gedwongen om seksuele handelingen te verrichten tegen uw wens in?

- Heeft iemand u gedwongen om met hem/haar geslachtsgemeenschap te hebben?

Mogelijke signalen psychische mishandeling

- Onverklaarde veranderingen in gedrag van oudere, zoals terugtrekken uit normale activiteiten, emotionele labiliteit, repetitieve bewegingen maken
- De oudere maakt een depressieve/angstige indruk
- De vermoedelijke pleger isoleert de oudere (laat niemand toe in de omgeving van de oudere)
- De interactie tussen oudere en informele zorgverlener is niet passend, bijvoorbeeld de vermoedelijke pleger is verbaal agressief of kleinerend, de informele zorgverlener is niet empathisch jegens de oudere.

Mogelijke relevante vragen psychische mishandeling

- Voelt u zich gespannen of angstig?
- Voelt u zich veilig?
- Hoe is het contact met uw vrienden en familie. Kunt u vrijuit met ze praten en/of is u verboden contact met anderen te onderhouden?
- Heeft iemand u verboden activiteiten buitenshuis te doen?
- Wordt er door iemand weleens tegen u geschreeuwd/gescholden en zo ja, wie doet dat dan en wat wordt er gezegd?
- Wordt u door iemand weleens bedreigd of geïntimideerd en zo ja, wie doet dat dan en wat wordt er gezegd of gedaan?
- Wie maakt de beslissingen in uw leven, zoals waar en hoe u woont of leeft?
- Heeft iemand bedreigd u naar een verpleeghuis te sturen?

- Heeft iemand gedreigd u terug te sturen naar uw oorspronkelijke thuisland?
- Heeft iemand u gedwongen in bed te blijven of u verteld dat u ziek bent terwijl u weet dat dat niet zo is.
- Heeft u het gevoel dat u genegeerd wordt?
- Heeft iemand weleens tegen u gezegd dat u niet deugt?
- Heeft u het gevoel dat u een last bent?

Mogelijke signalen financieel misbruik

- Gebrek aan standaardvoorzieningen
- De (kwetsbare) oudere geeft vrijwillig grote hoeveelheden geld uit aan zorg en gezelschap
- Onverklaarde veranderingen in banksaldo alsook verdwijnen van bezittingen
- De (informele) zorgverlener beheert het geld van de oudere maar voorziet niet in de behoeften van de oudere
- De oudere heeft officiële documenten getekend (testamenten, machtigingen via notaris) maar is niet in staat om uit te leggen wat de documenten inhouden of voor gevolg hebben
- Niet ophalen van herhaalrecepten of noncompliance met medicatie inname
- Thuiszorg of zorg door hulpverleners is geannuleerd
- Financiële schulden en toenemend aantal schuldeisers
- Aanwezigheid van huisvestingsproblemen
- Notarieel bezoek aan een opgenomen patiënt
- Vraag van informele zorgverlener om verklaring van wilsonbekwaamheid/ handelingsonbekwaamheid.

Voorbeelden relevante vragen financieel misbruik

- Bent u op de hoogte van uw inkomen en inkomensbron?
- Hoe komt u in contact met de bank?
- Heeft u een volmacht of machtiging afgegeven?
- Heeft u aandelen?
- Heeft u schulden?
- Wie beheert uw geldzaken?
- Bent u tevreden met de manier waarop degene die uw financiën beheert dat uitvoert?
- Heeft degene die uw geldzaken beheert u weleens financieel benadeeld?
- Heeft iemand zonder uw toestemming geld of eigendommen van u weggenomen?
- Heeft iemand zonder uw toestemming iets aangeschaft op uw kosten?
- Komt u weleens geld te kort voor boodschappen of de huur?
- Komt iemand weleens naar u toe om geld te lenen?

2.8 Dossiervorming bij vermoeden ouderenmishandeling

Als een professional bij een oudere geconfronteerd wordt met (aanwijzingen voor) ouderenmishandeling, noteert hij dat zorgvuldig en zo feitelijk mogelijk in het dossier van die patiënt. De professional maakt aantekeningen van de aanwijzingen voor ouderenmishandeling, van de onderzoeken die met het oog hierop zijn gedaan én van de uitkomsten daarvan.

Daarnaast vermeldt hij de inhoud van het overleg met collega's, andere beroepskrachten en/of instanties zoals Veilig Thuis, en geeft hij aan of voor het verstrekken van gegevens aan (deze of andere) derden toestemming is gevraagd en verkregen.

Tot slot noteert de professional alle andere stappen die hij in het kader van (het vermoeden van) ouderenmishandeling heeft ondernomen, inclusief de redenen daarvoor. En wordt een vermoeden uiteindelijk ontkracht, dan vermeldt de professional dit in het dossier.

Bewaren van gegevens; specifiek voor beroepsgroep artsen

De arts bewaart dossiers die gegevens bevatten over (vermoedens van) ouderenmishandeling 15 jaar of zoveel langer als in verband met goed hulpverlenerschap noodzakelijk is.

Een arts kan gegevens die in het dossier van een (vermeend) slachtoffer staan over (vermoedens van) ouderenmishandeling niet zomaar vernietigen.

Dat kan hij alleen doen als het (vermeende) slachtoffer daar zelf om vraagt en uitsluitend als dit slachtoffer 16 jaar of ouder is en in staat kan worden geacht om zijn belangen op dit gebied redelijkerwijs te beoordelen.

Belangen van anderen, waaronder de arts zelf, kunnen reden zijn om niet tot vernietiging op verzoek van het (vermeende) slachtoffer over te gaan.

Verzoekt een pleger om vernietiging van gegevens over (vermoedens van) ouderenmishandeling in zijn eigen dossier? Dan kan de arts dat weigeren vanwege het gerechtvaardigd belang van het slachtoffer om deze gegevens wel te bewaren.

Op basis van goed hulpverlenerschap kan de arts weigeren om de vertegenwoordiger(s) van zijn patiënt inzage te geven in, en/of een afschrift te geven van, de gegevens die hij in het dossier van deze patiënt heeft opgenomen over ouderenmishandeling.

3. Sociale kaart regio Arnhem Veilig ouder worden

Ik heb vragen over?	Waar kan ik meer informatie vinden?	Met welke organisatie kan ik contact op nemen?	Contact
Een vermoeden van huiselijk geweld en of een melding doen	www.veiligthuismg.nl	Veilig Thuis Midden Gelderland	0800 2000
Melding maken huiselijk geweld of aangifte doen	https://www.politie.nl/themas/huiselijk-geweld.html https://www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl/ouderenmishandeling/let-op-de-signalen/herken-de-signalen-bij-een-oudere	Politie Overheid	0900 8844
Vertegenwoordiging: bewind, mentorschap, curatele	www.goedvertegenwoordigd.nl www.gsbb.nl www.rechtspraak.nl Brochure curatele, bewind en mentorschap Checklist voorkomen van financiële uitbuiting	GSBB (Gelderse Stichting voor Beheer en Bewindvoering)	026 445 5388 Ma t/m vrijdag van 9.00 tot 12.00 uur info@gsbb.nl
Levenstestament, testamenten, notariële zaken	https://dementie.nl/financien/een-volmacht-of-levenstestament-regelen http://www.dna-notaris.nl/familie/	DNA Notaris Arnhem Notariskantoor in eigen buurt	026 442 5321 info@dna-notaris.nl
Slachtofferhulp	https://slachtofferwijzer.nl/naaste/ouderenmishandeling/	Diverse hulporganisaties	Zie website

Hulp voor de betrokkenen	Wijkteams zijn er voor jou - Wijkteams Arnhem Welkom bij SWOA www.moviera.nl	Wijkteams Arnhem SWOA Moviera	
	www.anbo.nl www.pcob.nl www.kbo.nl www.netwerknoom.nl	Ouderenbond	ANBO/ Unie KBO /PCOB/ en NOOM (ouderen met migratie achtergrond)
Omvang ouderenmishandeling	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/05/17/aard-en-omvang-ouderenmishandeling		
Algemene informatie	https://www.movisie.nl/publicatie/factsheet-ouderenmishandeling-algemene-informatie www.aanpak-ouderenmishandeling.nl Ouderenmishandeling, veilig en bescherm ouder worden - Aanpak Ouderenmishandeling (aanpak-ouderenmishandeling.nl)		
Privacy Beroepsgeheim	Beroepsgeheim in samenwerkingsverbanden en politie/justitie Gegevensuitwisseling bij samenwerking rond casuïstiek		
Meldcode implementatie	Checklist bij de implementatie van de meldcode		

Meldcode V&VN	Stappenplan voor Verzorgenden, verpleegkundigen en Verpleegkundig specialisten		
Wet en regelgeving	wetten.nl - Regeling - Besluit verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling - BWBR0033723 (overheid.nl)		
Opvang	https://www.moviera.nl/hulp/huiselijk-geweld/		
Mantelzorg	https://mvtarnhem.nl https://www.mantelzorg.nl/ https://www.spectrumelan.nl/thema/mantelzorg	MVT Spectrum	
Verschillende afwegingskaders per beroepsgroep	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/documenten/publicaties/2018/07/01/toolkit-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling		
Landelijk programma Geweld hoort nergens thuis	Geweld hoort nergens thuis: Aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling Beleidsnota Rijksoverheid.nl	Regio Arnhem en Achterhoek	06-31114859 Perihan.ozgul@arnhem.nl
Lokale allianties ouderenmishandeling	Financieel veilig ouder worden Lokale allianties: Veilig Financieel Ouder Worden - Aanpak Ouderenmishandeling (aanpak-ouderenmishandeling.nl)		